

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/365488891>

Den ojämlika simkunnighetens geografi: En simhallskamp mellan två skärgårdsstäder.

Article · November 2022

CITATIONS

0

1 author:

[Erik Hansson](#)

University of Gothenburg

9 PUBLICATIONS 66 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Cowork4YOUTH [View project](#)

Cowork4YOUTH [View project](#)

Erratablad till artikel:

Hansson, Erik (2022). Den ojämlika simkunnighetens geografi: En simhallskamp mellan två skärgårdsstäder. *Geografiska Notiser* 80 (2–3), 76–91.

Holmen som genomgående kallas "Fiskarholmen" ändras till "Fisksätra holme."

Figur 4 – "Spårvagnshållplatser" ändras till "spårväghållplats" eller "hållplats för lokaltåg." Hållplatsen gäller Saltsjöbanan som är ett lokaltåg – ej spårvagn.

Figur 4 – "Busshållplats" tas bort, då det är enbart en hållplats för ersättningsbuss nattetid när simhallen ändå är stängd.

Figur 5 – "Gamla Näckenbadet sedd från Neglingeön 2021" ändras till "Gamla Näckenbadet sett från Neglingeön 2021."

Figur 8 – "Neglingebadet 2021" ändras till "Näckenbadet 2021."

Den ojämlika simkunnighetens geografi:

En simhallskamp mellan två skärgårdsstäder

Introduktion

Stockholmsorten Fisksätra har vid flera tillfällen blivit medialt uppmärksammas som en metafor för nationella strukturer, processer och fenomen som på olika sätt berör rasifieringen av Sverige och dess sociala och urbana geografi (jfr. Molina, 1997). Bara under 2021 stod Fisksätra i skottgluggen för associationen mellan ”invandrare” och sociala problem åtminstone fyra gånger: Fisksätra hamnade på polisens lista över ”utsatta områden” (Andrén, 2021); en småbarnsmamma mördades av sin make där (Hjertén, 2021); i en tv-sänd debatt om ”mångkulturens” vara berättade en Fisksät-rabo om hur hans barns skola drabbats av ”white flight” (Dahlberg, 2021); och i ett längre kvällstidningsreportage kunde vi läsa om hur ”elitskolan” Viktor Rydberg där har öppnat sin första grundskola med dessutom en delad upptagning mellan när-område och kösystem (Trus, 2021). Fisksätra ligger i den naturnära kommunen Nacka och alldeles nästgårds till, tillika i samma kommunal del som, Saltsjöbaden – rikskänt genom bl.a. den omåttligt populära tv-serien *Solsidan*. I denna serie figure-rar Fisksätra också som Saltsjöbadens kon-stitutiva utsida – d.v.s. vad Saltsjöbaden *inte* är – och p.g.a. sin distriktsmässiga till-hörighet med Saltsjöbaden blir Fisksätra än mer estetiskt avvikande. Den territoriella stigmatiseringen (Backvall, 2019) av Fisk-

sätra fångas väl in i den effektsökande Ex-pressenrubriken ”Sprickan i Saltsjöbaden: ’Som ett helt annat land’” (Pan, 2020).

Kommundelen Fisksätra-Saltsjöbaden fungerar emellertid inte bara som ett symptom på rasifierande boendese-gregation och socioekonomisk ojämlikhet. Dess landskapsmässiga karaktär är unik i det att området består av två fundamentalt olika ”skärgårdsstäder” som båda ligger belägna vid havet. I den här artikeln vill jag synliggöra hur denna kommunals sociala geografi gestaltar vad jag kallar *den ojämlika simkunnighetens geografi*, och hur denna styvmoderligt behandlade geo-grafi på ett diskret vis ingår i större sam-hällseliga rasifierings- och ojämlikhetsska-pande processer. Genom att studera en ”simhallskamp” om förläggandet av en simhall mellan Fisksätra och Saltsjöbaden, en kamp som har pågått sedan 2015 och i vissa avseenden inte kan anses ännu avkla-rad, ämnar jag visa hur simkunnighet och simhallen fungerar som symboler för att kanalisera kollektiva frustrationer över ett socialt orättvist urbant landskap och samti-digt som försvaret av vissa landskaps för-givettna privilegier (jfr. Duncan & Dun-can, 2001; Mels & Mitchell, 2013). Den mobilisering från Fisksät-rabors sida som denna kamp frambringade visar också på hur simkunnighet i sig har kommit att bli alltmer rasifierat i Sverige, och vilken betydelse det har för känslan av jämlikhet

och tillhörighet med majoritetssamhället. Denna essäs empiriska material baseras på 12 djupintervjuer genomförda sommaren 2020 med Fisksätrabor som på olika sätt var engagerade i eller berörda av simhalls-kampen. Intervjuerna kompletterades med fältstudier och litteraturstudier av medialt och kommunalpolitiskt material.

Badplatsens rasifiering

Som en samhällsstruktur innebär *rasifiering* att ett samhälle ”delas upp i skikt och organiseras hierarkiskt utifrån föreställningar om rasskillnader” (Molina 2005, s. 97). Detta innebär att individer på grund av sina utseenden tenderar att tilldelas specifika samhälleliga förutsättningar och roller i ett hierarkiskt system som reproducerar dessa föreställningar. Fisksättras befolkningskomposition är ett gott exempel på rasifieringen av svensk fattigdom och ojämlikhet. Andelen utländskt födda invånare, eller med utländskt födda föräldrar, var 72 procent år 2019. Medianinkomsten för dessa var 224 000 SEK i jämförelse med den nationella medianen 337 000 SEK (SCB, 2021a; 2021b). Enligt Valmyndigheten uppgick 2018 års valdeltagande till cirka 60 procent – närmast en fjärdedel lägre än kommunens och landets genomsnitt – och medan antal hushåll med bil i Saltsjöbaden uppgår till nästan 100 procent är samma siffra här under 40 procent (SCB, bakgrundskarta 2021). Bortsett från att Fisksätra också råkar vara Sveriges mest tätbefolkade plats utifrån statistikkartans enhetsavgränsningar (SCB 2019, s. 21; Widgren, 2022), är kanske ortens mest utmärkande egenhet som miljonprogramsområde att det är beläget i en skärgårdsmiljö, direkt vid Lännerstasun-

det som via Baggenstaket rinner ut i Östersjön. Just på grund av denna geografiska belägenhet blir frågan om simning och simhall¹ i kommundistriktet Fisksätra-Saltsjöbaden extra intressant. Medan båda orterna ligger förankrade längs vattenbryn och befinner sig nästgårds varandra, skiljer sig graden av simkunnighet åt – enligt en kommunundersökning från 2011 kunde 62 procent av Fisksättras elvaåringar simma, i jämförelse med Saltsjöbadens 100 procent (hämtat från Tham & Madsen, 2015, s. 69). Denna skillnad kan inte skyllas på något så enkelspårigt som ”kultur”, eftersom Fisksättras representation av nationaliteter uppgår till hundratalet. Snarare måste simkunnighetens ojämlika utbredning förstås som ett (underskattat) exempel på rasifieringen av socioekonomisk ojämlikhet i Sverige och annorstädes – vilket korrelationen mellan tidigare nämnda siffror ger en viss hint om.

En förgivettagen slags svensk miljö-determinism till trots, som proklamerar att det är nästan darwinistiskt naturligt att bada och kunna simma i Sverige eftersom landet är fyllt med så många vattendrag (Johansson, 2011), är en folklig simkultur i Norden och ”Västvärlden” ett historiskt relativt nytt fenomen (Bergvall, 1948; Andersson, 2016). Vid förra sekelskiftet drucknade minst 1000 personer per år i Sverige, och när simborgarmärket lanserades 1934 riktades detta propagandamärke till vuxna svenskar för att motverka den ”dåliga” ”svenska simningen” och tendensen att ”svenskar” ”drunknar så mycket” (Radiofynd, 2012). Det var först efter sammanfallandet mellan välfärdsstatens expansion, lagstadgad semester, tilltryggad tillgång till badrum och tvättstugor, och samhälls-

planerandet av platser för fritid och rekreation som simmande på allvar blev demokratiserat och normaliserat i Sverige (jfr. Björck, 2008). Kommunala simhallar var såklart en omistlig del för denna normalisering. Innan dess var simkunskap närmast ett privilegium för samhällets övre skikt (och militären), vilket också Saltsjöbadens kulturlandskap ger indikationer på. Själva namnet ”Saltsjöbaden” myntades för att locka människor till en nybyggd badort som var inspirerad av kontinental modell (i sin tur en vidareutveckling av de tidigmoderna kurorterna), och än idag finns Saltsjöbadens herr- respektive damkallbadshus i närheten av Grand Hotell. Detta historiska perspektiv på samhällelig simkunnighet synliggör en intressant korrelation mellan dagens simkunnighetsnivåer mellan Fisksätra och Saltsjöbaden, orternas ojämlika inkomst- och rasifieringskompositioner, och den pre-folkhemiska klasskillnaden mellan grader av simkunnighet. Mycket har skrivits om hur den socioekonomiska ojämlikhetens stegrande ökning sammanfaller med tidsperioden före 1930-talet och att vi därför ser återgången till klassamhällesrelationer innan välfärdsstatens genombrott (jfr. Suhonen *et al.*, 2021). Mindre har skrivits om detta i förhållande till simkunnighetens utbredning, och speciellt så i förhållande till rasifieringen av klasstillhörighet. Historikern Axel Andersson (2016, s. 9) menar att globalt sett är drunkningsdöden ”en fråga om klass och i slutändan om koloniala skiljelinjer,” och nog finns det intressanta tendenser till sammanlänkning mellan fattigdom, minoritetstillhörighet och drunkningstendens på internationell nivå: medan drunkningsolyckor sjunker globalt sett, är

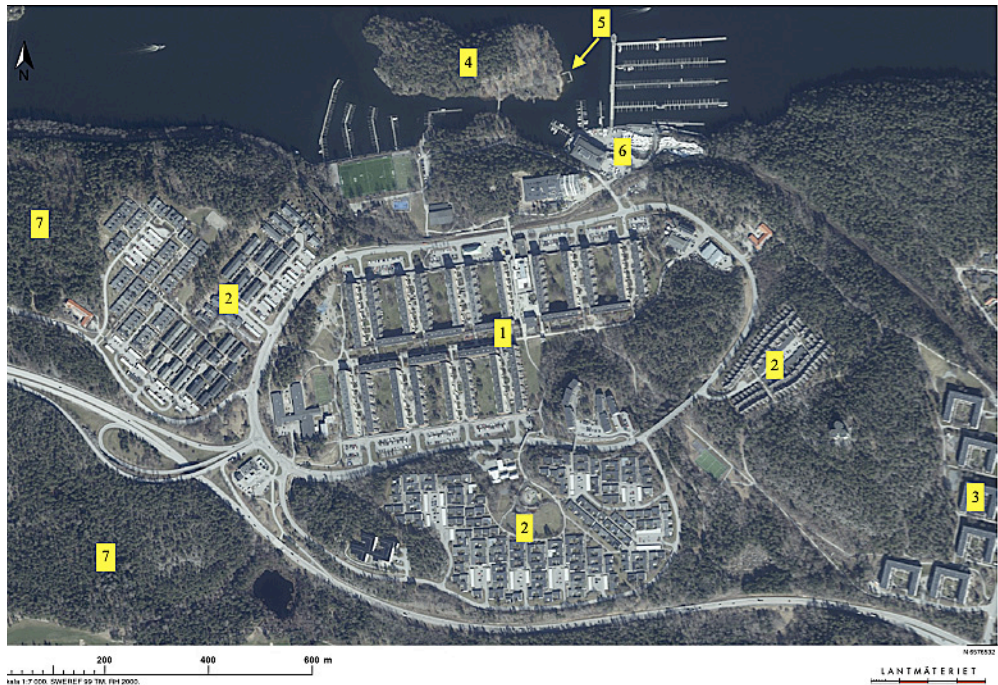
det fortfarande den tredje vanligaste orsaken till olycksdödsfall, och över 90 procent av olyckorna sker i länder med fattigare befolkningar – på vissa håll i Sydostasien är t.ex. dödsfrekvensen 32 gånger högre än i Tyskland (WHO, 2021). Världshälsoorganisationen har skrivit att ”lägre socioekonomisk status, tillhörighet till en etnisk minoritet, frånvaro av högre utbildning, och landsbygdsbefolkning är kategorier som tenderar att associeras” med högre utsatthet för drunkning (WHO, 2021, min översättning) – och detta oavsett landets ekonomiska utveckling eller inkomstnivåer (WHO, 2014, s. 10). Denna sociala skiktning i drunkning och simkunskap står nämligen inte bara att finna på internationell, utan även på nationell nivå. I USA drunknar svarta amerikanska barn tre gånger så ofta som vita barn och 70 procent av den förra gruppen har låg simkunnighet i jämförelse med den senare gruppens 46 procent (Irwin *et al.*, 2010; CDC, 2020). I en artikel där den amerikanska rättsvetaren Taunya Lovell Banks (2014) reflekterar kring denna ojämlikhet, dess racistisk-historiska ursprung och möjliga åtgärder, nämner hon intressant nog Sverige som en förebild eftersom det där en gång infördes obligatorisk simundervisning för alla grundskolor. Hon ser dock USA:s rasifieringsstrukturer som ett hinder för att ta efter Sveriges gamla exempel, eftersom

until recently, [...] Sweden [was] more racially homogenous and [has] a less racialized history than the United States. Thus, there were fewer social obstacles to implementing mandatory school-based swimming programs designed to increase swimming ability among their population. Banks, 2014, s. 135.

Idag ligger det emellertid mångbottnade samhällsliga hinder i vägen för att garantera en jämlik tillgång till simundervisning i svensk grundskola. Detta samtidigt som simkunnighet har fått en helt annan dignitet för unga svenskars framtid – inte bara gällande säkerhet och hälsa, utan också deras ställning på arbetsmarknaden och i välfärdssystemen. Sedan 2011 års skolreformer är uppvisad simkunnighet ett krav för att alls kunna få godkänt i Idrott och hälsa – ett krav som infördes inte långt efter att dåvarande utbildningsminister och integrations- och jämställdhetsminister tillsammans anmälde att det skulle bli svårare för invandrarbarn att slippa sex- och idrottsundervisning av religiösa skäl (Björklund & Sabuni, 2009). Med andra ord spelar det idag ingen roll hur bra en ungdom är på att spela fotboll för hans idrottsbetyg om vederbörande inte kan simma. Kriteriemässigt kan simkunnighetskravet bara graderas som ett nollsummespel, och det finns inga förmildrande omständigheter om du t.ex. är en nyss nyanländ elev med ett vattentrauma från att fly över Medelhavet. Det vore inte överilatt att anta att ett godkänt betyg i Idrott och hälsa är bland de mer lättillgängliga betygen för en studiesvag elev, vilket innebär att simkunnighetskravet har blivit ytterligare en tröskel för att kunna bli gymnasiebehörig. På dagens svenska formella arbetsmarknad är en gymnasieutbildning ett underförstått krav för att erhålla en vit anställning, och det är huvudsakligen genom ens arbete som ens socialförsäkringar och framtida välfärd finansieras. Det gamla simborgarmärket myntades som en ordlek av orden ”simmärke” och ”medborgare”, men det är kanske först under det senaste

decenniet som simkunnigheten därför verkligen har kommit att villkora ens *soci-ala* medborgarskap i Sverige.

Vad som gör denna utbildningsordning till en latent rasifieringsmekanism är faktumet att det universella kravet på uppvisad simkunnighet inte kan uppföljas likvärdigt av den svenska skolan. Genom en nyss avslutad internetbaserad kvalitativ enkätundersökning har jag intervjuat 111 idrotts- och simlärare som arbetar i grundskolor över hela landet om hur de hanterar Skolverkets krav på att tillhandahålla simundervisning (se Hansson, 2022). De preliminära resultaten visar en grundläggande ojämlig geografisk fördelning av möjligheterna att säkra simundervisningen, eftersom följande faktorer påverkar: skolans elevunderlag (d.v.s. hur många elever som behöver simundervisning), rektorns och kommunens ekonomiska prioriteringar och budgetar, den enskilde lärarens kompetens och attityd, och, slutligen, skicket och den (tidsgeografiska och ekonomiska) tillgängligheten av badhus och bassänger för skolan. Mycket riktigt är också den övergripande trenden i lärarnas uppskattning av vilka slags elever som behöver simundervisningen mest de som har härkomst från Globala Syd (såväl utrikes- som inrikesfödda) och/eller är från fattigare hushåll. Samtidigt blir antalet tjänliga kommunalt finansierade badhus i Sverige successivt färre, och med andra samhällsekonomiska prioriteringar än under 1900-talets mitt har de kvarstående blivit dyrare att restaurera eller ersätta – enligt en uppskattning gjord av Svenska Badbranschen 2021 var den preliminära kostnaden för de 300 kommunala badhus i behov av förnyelse minst 40 miljarder kronor (Tenfält, 2021).

1. Höghusområdet ("Riktiga Fisksätra")	5. Den barnvänliga badplatsen
2. Radhusområdena	6. Saltsjö pir
3. Igelboda (Saltsjöbaden)	7. Erstaviks ågor
4. Fiskarholmen	

Figur 1. Flygfotografi över Fisksätra från ©Lantmäteriet (hämtad 2022-05-18).

Allt detta bör man ha i åtanke då man försöker utläsa den ojämlika simkunnighetens svenska geografi. Om man t.ex. besöker Fisksätra och inte läser av landskapet utifrån det rasifieringssituerade perspektivet, kan det vid första anblick framstå som att det finns badplatser i överflöd för de som bor nere vid den skogsklädda och klippiga Fiskarholmen som ligger direkt nedanför bebyggelsen (se Figur 1–3). Utgår man däremot från premisen att många Fisksätrabor inte är simkunniga, minskar utbudet radikalt. På vardera sida holmen finns marinor, varav den ena är nyligen kraftigt utbyggd och namngi-

ven Saltsjö pir. Där finns nu också bl.a. ett sjöfältslagsmuseum, ett leksaksmuseum och en halvlyxig restaurang med sjöutsikt. Pirerna har bidragit till att bromsa vattenflödet mellan holmen och fastlandet, vilket uppmuntrar algblomning liksom påverkar vattenkvaliteten vid Fisksättras enda småbarnsvänliga badplats, vars vattenutrymme också är markant begränsad med bojlinor för att skydda barnen och båtarna från varandra. Det är vidare inte troligt att de flesta båtarna ägs av Fisksätraborna själva. I Saltsjöbaden, däremot, där simkunnigheten är avsevärt högre, finns det inte bara de gamla kallbad-

Figur 2. Fiskarholmen och dess barnvänliga badplats sedd från Saltsjö pir.

husen, utan också den närmaste kommunala (om än privatdrivna) simhallen för båda orterna. Det är också i detta avseende intressant att kort jämföra de historiska parallellerna mellan orternas uppkomster, rörande deras koppling till vattenrelaterade rekreativmöjligheter in på det urbana husknutar. Båda platserna köptes loss från fideikommisset Erstavik (vars adelsläkt fortfarande äger omkringliggande skog runt Fisksätra): Saltsjöbaden erhöles av K.A. Wallenberg 1889, Fisksätra av kommunen 1946 (af Kleen, 2010); Wallenberg ämnade skapa en badort med tillhörande villastad, Fisksätra marknadsfördes som ”Skärgårdsstaden” där den moderna 70-talsfamiljen skulle ha nära till såväl stad som skog och havet. Båda platserna uppfördes alltså för att ge människor lättillgängliga rekreerande njutningar som ansågs höra till den ”icke-urbana” sfären, där vattnet var centralt för båda två.

Fisksättras sociala geografi och gentrifiering

Fisksätra, vars plan färdigställdes i miljonprogrammets slutskede (1974), skulle vara en utmärkande pastoral förort för att undvika den alienationskritik som tidigare modernistisk planering hade fått utstå. En bilfri grannskapsmiljö uppfördes efter arkitektplanens slogan ”Det går att gå”, med stora garage under platån där höghusen uppfördes. Emellertid drabbades Fisksätra, som flera övriga miljonprogramsområden som fullbordades först i slutet av programmets tioårsperiod, av omgående ekonomiska bekymmer till följd av svårigheten att hyra ut lägenheterna i ett läge av bostadsöverskott (Fahlman, 1996). När lägenheterna sedan fylldes blev det en överrepresentation av människor som hade svårt att finna bostad på den reguljära bostadsmarknaden. Utifrån mina djupintervjuer framkommer att Fisksätra redan på 1970-talet blev stig-

Figur 3. Saltsjö pir sedd från Fiskarholmens barnvänliga badplats.

matiserat som ett ”ghetto” där fattiga, sjuka och invandrare hamnade. Alla invandringsvågor sedan 1970-talet har kommit att representeras här: en första våg av finländare, greker, ryssar och polacker, en andra av iranier, chilensare och jugoslaver, en tredje av eritreaner och en fjärde av somalier, irakier och syrier. Den etniskt svenska arbetarklassen bor knappt kvar längre i höghusområdet, men den ständiga kontakten med nya invandrare verkar göra att ”Fiskis” till sin platskaraktär är fundamentalt etniskt heterogen och med en kollektivt delad erfarenhet av att vara en icke-svensk i det dominerande samhällets ögon. Stigmatiseringen blev också till viss del ”inbyggd” av den fysiska miljöns utformning – efter stora protester från nästliggande Saltsjöbadensområdet Igelboda blev den planerade motorvägen som skulle binda samman Fisksätra och Saltsjöbaden istället lagd som en halv-måne runt orten, vilket har bidragit till att

Fisksätra är lokaliserat som en slags fästning omgiven av vatten å ena sidan och motorväg och skog å andra.

Utifrån mina intervjuer med ”Fiskisbor” framkommer en stark gemenskaps-känsla som mycket har att göra med den delade icke-vitheten/multikulturaliteten och med Saltsjöbaden som en negativ referenspunkt. En gemensam upplevelse är att Fisksätra och dess invånare alltid blir bortprioriterade av kommunen till Saltsjöbadens (och andra områdets) fördel. Den andra gemensamma upplevelsen är en stolthet över det digra antalet föreningar och aktiviteter som grannar engagerar sig i för att göra livet lättare för varandra. Vid torget finns också ett aldrig fullbordat projekt att uppföra *Guds hus* – en sedan många år planerad gemensam byggnad att inrymma både protestantiska och katolska kyrkan och en moské. Det finns emellertid en inbyggd socio-geografisk klyfta också inom

själva Fisksätra – mellan höghusområdet och de tre omgivande kullarna av radhusområden som såväl bildligt som bokstavligt talat ligger högre upp i landskapets trappliknande morfologi. Även här framgår rarisifieringen av samtida svensk klasstillhörighet och byggd miljö: medan höghusområdet kallas för ”det riktiga Fisksätra”, bor de bättre bemedlade – och majoriteten av de etniska svenskar som finns kvar – uppe bland radhusen. De fattiga och icke-vita bor längst ned i höghusområden som har stor ruljans på folk som flyttar in och ut och med tydliga tendenser till trångboddhet; de som gör klassresor flyttar upp till höjderna. Likväl är dessa höjder en del av Fisksätra, och de jag har träffat som bor här identifierar sig som Fisksätrabor.

Den relativa sociala stabiliteten, kommunikationsmässiga läget, och arvet av tidigare planerings ”hållbarhetsperspektiv” jämte den unika närheten till hav och skog gör Fisksätra till en optimal frontlinje för planerad gentrifiering. Denna potential förenklas av att Stena Fastigheter AB sedan 1990-talet äger den mesta bebyggelsen inklusive centrumområdet. I samarbete med kommunstyrelsen ska också Stena ”lyfta” Fisksätra till att bli mer ”attraktiv” för utomstående bostadsspekulanter och investeringskapital (Nacka kommun, 2013, s. 64). Nacka kommun har tilldelats ansvaret för att husera ytterligare 40 000 invånare inför år 2030 för att möta Stockholmsregionens förväntade tillväxt (Nacka kommun, 2016), och det verkar som att tätbefolkade Fisksätra är en av platserna som skall förtätas för att möta detta krav. 2013 bestämdes att 375 nya blandade bostäder (inklusive bostadsrätter) ska byggas jämte ett stort äldreboende med attraktiv sjöutsikt,

kallat Fisksätra Entré. Stena har i sin tur satt igång med vad de kallar för ”plusrenoveringar” av höghusbeståndet – efter en misslyckad renoveringskampanj av sitt bestånd i Göteborgs Pennygången (Thörn, 2021) ”renobstruerar” Stena sina hyreslägenheter genom att varje gång ett hushåll flyttar ut renovera lägenheten så att hyran kan höjas radikalt. Samtidigt har alla kommunala (och fri-) skolor i Fisksätra slagits igen på grund av bristande underlag och kvalitet, medan de Saltsjöbadensskolor som Fisksätrabarnen därför har kommit till har sett vita föräldrar plocka ut sina vita barn (Beckman, 2021). Fisksättras stora skolbyggnad (där också Folkets hus tidigare inrymdes) blev därefter uttyrd av Stena till Viktor Rydberg-stiftelsen, vars grundskola öppnades höstterminen 2021. Viss oro har uttryckts för att denna skola är ytterligare ett led i en slags ”hemlig plan” att långsamt byta ut Fisksättras befolkning mot en vitare, svenskare, och mer välbeställd, population, men för att lugna kritikerna har kommunstyrelseordföranden förklarat: ”Är inte Fisksätra värt en elitskola? Det finns många invandrarelever där, de om några behöver en bra skola” (Trus, 2021).

Gentrifieringsplanerna är relevanta för denna historia av ett huvudsakligt skäl. Trots att orten skall göras mer ”attraktiv” har kommunstyrelsen förvägrat Fisksätra en simhall, ett förslag som – till skillnad från förtätningen – faktiskt kommer från Fisksätraborna själva.

Simhallskampen 2015–2021

I och med kommunsammanslagningen mellan Nacka och Saltsjöbaden 1971 förändrades Nacka kommuns klassam-

1. Gamla Näckenbadet	5. Fisksätra torg
2. Ersättningsbassängen	6. Spårvagnshållplatser
3. Saltsjöbadens IP	7. Busshållplats
4. Parkeringsplats	8. Saltsjöbaden centrum

Figur 4. Flygfotoграфи över Fisksätra och västra Saltsjöbaden från ©Lantmäteriet (hämtad 2022-05-18).

mansättning till att borgerligheten lyckades bilda majoritet. Ända sedan 1982 har Nacka varit oavbrutet styrt av Moderaterna, vars största kommunfäste råkar vara just Saltsjöbaden. Direkt innan kommunsammanslagningen uppfördes kommundistriktets enda inomhussimhall – Näckenbadet, en anspråkslös träbyggnad som ligger i anslutning till Saltsjöbadens IP och alldeles vid sjökanten i Saltsjöbaden (se Figur 4–8). Placeringen ligger en bra bit från kollektivtrafiken. Här är det långt från urbanitet och larm, med omliggande villor på höjder. Från närmaste spårvagnsstationer måste man antingen

gå över en hög kulle utan ordentliga övergångsställen (på flera ställen) eller en bra bit längs en motorled. Det finns bilparkering, men många Fisksätrabor saknar bil. Det tar ungefär 35 minuter att gå dit från Fisksätra. Vidare är Näckenbadet placerat på gammal sjöbotten, vilket inte är idealt för en vattenfylld byggnad. 2015 hade eroderingen av marken gått så långt att det inte var möjligt att rädda byggnaden. Det var alltså dags för kommunfullmäktige att besluta om att bygga ett nytt badhus, som behövde bli större givet det kommande befolkningsunderlaget. Pengar fanns för detta, eftersom kommu-

Figur 5. Gamla Näckenbadet sedd från Neglingeön 2021. Foto: Erik Hansson.

Figur 6. En engagerad Fisksätrabo utanför det stängda Näckenbadet 2020. Foto: Erik Hansson.

nen hade sålt ut en fjärdedel av sitt sociala fastighetsbestånd för att kunna bygga mer fritidsbebyggelse (Fastighetsvärlden, 2014). Placeringen tycktes självklar för kommunfullmäktige: eftersom detaljplanen fortfarande gällde för om-

rådet skulle Nya Näckenbadet byggas där gamla Näckenbadet låg.

För rutinens skull lät man göra en lokaliseringsjämförelse mellan denna placering och Fisksätra, vilken kom fram till att visserligen skulle tillgängligheten och be-

Figur 7. Näckenbadets kortsida till höger, Neglingeviden till vänster. 2021.
Foto: Erik Hansson

Figur 8. Neglingebadet 2021. Foto: Erik Hansson.

söksunderlagen vida överträffa om placering i Fisksätra, men att det skulle gå snabbare och bli billigare med Saltsjöbaden-placeringen. Medan Fisksätra skulle kosta 120 miljoner kronor, skulle Näckenbadet bara kosta 95 miljoner och dessutom

kunna bli klart redan inom fyra år. Att jämförelsen utgick från helt olika arealytor för den ekonomiska slutsatsen (där Fisksät-raalternativet var 50 procent större) verkade inte bekomma (Ahlén, 2015). Emellertid var det en moderat fritidspolitiker, en

f.d. Saltsjöbadenbo som nu bodde i Fisksätra, och som också råkade vara en f.d. simlärare, som hade tagit sitt partis princip (i hennes ord till mig) att inga skatte-kronor ska förslösas, på alldeles för stort allvar. För henne var det nämligen självklart att den nya simhallen borde ligga i Fisksätra utifrån ett samhällsnyttoperspektiv. Inte bara var simkunnigheten i Fisksätra så mycket sämre än i Saltsjöbaden: hon räknade ut att det gick 255 barn per idrottsanläggning i Saltsjöbaden i jämförelse med 1173 i Fisksätra, och tog hänsyn till skillnaden i antalet bilägare, att Fisksättras kommunaltrafikmässiga placering var till fördel för hela kommunbefolkningen, plus erfarenheterna av Fisksättras enda och otillräckliga badplats för barn (Fisksätra, 2015). Hon fann att ingen i partiet ville lyssna till henne. Därför sträckte hon sig ut till andra partier och diverse grannar i Fisksätra. På denna väg uppstod en unik kombination av oppositionspartier som krävde en fördröjning av röstningen gällande lokaliseringsval – där vänsteroppositionen bortsett från det lokala partiet Nackalistan fick sällskap av Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna för Fisksättras sak. Och moderatpolitikern. En trolig delorsak till uppslutningen var den oavsiktliga provokation kommunstyrelseordföranden råkade göra då han i en lokaltidningsintervju förklarade att Saltsjöbadsborna skulle bli ”provocerade” om simhallen inte förlades där den redan låg (Grändeby, 2015). Detta tolkades som ett erkännande av att Saltsjöbadens privilegier gick före Fisksättrabornas behov.

Med ett mandats fördel sköts omröstningen upp för några månader. Nu skedde en omfattande mobilisering inför omröst-

ningen sommaren 2015, med Facebookgrupper, aktionsgrupper, debattartiklar (jfr. Rundkvist Chou & Baksi, 2015) och en namninsamling för Fisksättras sak som lyckades samla in över 4000 namnunderskrifter. Kommunfullmäktige å sin sida anklagade oppositionen för att skapa en ”vi mot dom”-mentalitet som motverkar ett ”inkluderande samhälle”, istället för att se till kommunens bästa (Bäckman, 2015). Dessutom lovade kommunmajoriteten att Fisksätra som en kompensation skulle få en multisportshall – vilket framstod som märkligt för mina intervjupersoner med tanke på att Fisksätra redan hade en sportshall, och att detta inte hade varit en stor efterfrågan bland invånarna. Vidare uppmanades politikerna av kommundistriktets enda simsällskap Saltsjöbadens IF Simning att rösta till Saltsjöbadens fördel, eftersom en annan placering skulle fördröja deras verksamhet och påverka barnens tillgänglighet då alla skolor ändå ligger i Saltsjöbaden (Styrelsen SIF Simning, 2015).

När omröstningen så slutligen skedde förlorade Fisksättralokaliseringen med en rösts marginal. Historien hade kunnat ta slut här, men så visade sig inte vara fallet. Efter ödesvalet bestämde kommunen att en privat aktör skulle upphandlas till att bygga och driva den nya hallen. Dessutom lät kommunen bygga en provisorisk ersättnings-simhall alldeles bredvid den gamla – vilket inte ingick i det framlagda beslutet. Ersättningsbassängen står fortfarande kvar, och ska hittills ha kostat 38 miljoner kronor. Detta eftersom den gamla Näckenbadetbyggnaden fortfarande (i skrivande stund, augusti 2022) inte har rivits. Den tilltänkta nya byggnaden skulle nämligen ha två våningar, varav en skulle vara under

jord för att inte påverka grannliggande vilors utsikt. En sådan plan visade sig problematisk i och med grundvattennivån och att detta vatten dessutom är förorenat. Det upphandlade företaget Tagehus blev inte beviljade banklån för detta riskabla projekt och drog sig följaktligen ur kontraktet (Fastighetsvärlden, 2018). Parallellt med denna förveckling upptäckte en Fisksätrabo, som också råkade vara professor emeritus i geografi, att kommunens lantmäterienhet hade låtit göra en GIS-analys av lokaliseringsförslagen mellan Saltsjöbaden och Fisksätra 2015, som aldrig hade kommit till allmänhetens kännedom. Professorn nekades tillgång till handlingen av kommunen, som påstod att detta inte var en offentlig handling eftersom den inte hade fungerat som ett beslutsunderlag. Det var först genom ett Kammarrättsbeslut som han slutligen fick ut lokaliseringsanalysen, vilken visade att Fisksätraförslaget hade kommit 11 679 bosatta individer till gagn inom två kilometer och 2 245 inom 400 meter, medan motsvarande siffror för Näckenbadet var 7 197 och 291 (Widgren, 2017). Dessa omständigheter gav proteströrelsen nytt blod. Under tidiga 2017 satte en anonym aktivistgrupp upp en satirisk tipspromenad där alla Nackas offentliga konstverk ikläddes badmössor och sarkastiska 1X2-frågor presenterades om var det vore rimligast för Nackas medborgare att simhallen placerades – gruppen kallade sig #mackakommun för att påkalla associationen mellan Saltsjöbadens privilegier och att ”glida på en räkmacka” (mackakommun, 2017). Fisksätra museum satte i sin tur vid två olika tillfällen upp en performance-installation på Fisksätra torg som kallades ”Torgsim.” Baserad på ordleken

”torrsim” och ”torg” fick barn och vuxna lära sig att simma på själva torget med hjälp av stolar och gatsten, för att på så vis framhäva behovet av en simhall.

Vid flera tillfällen har oppositionen krävt att kommunfullmäktige ska riva upp lokaliseringsbeslutet med hänvisning till att de kostnader man röstade om sammantaget med det nya kunskapsunderlaget har gjort det gamla beslutet ogiltigt. 2021 hade den uppskattade notan (exklusive ersättningsbassängen) för den ännu inte byggda nya hallen uppgått till 299 miljoner kronor – d.v.s. mer än dubbelt så dyrt som det ”för dyra” Fisksätraförslaget (Kristenssen, 2021). Kommunen ska nu själva riva och bygga den nya hallen, men har ännu (i skrivande stund) inte fått tillstånd från Mark- och miljödomstolen för att leda ut det förorenade grundvattnet, varför den senaste tidsprognosen uppskattar bygget att vara klart till måne 2024 (Kristenssen, 2021). Kommunfullmäktiges försvar är att man inte kan riva upp ett demokratiskt fattat beslut, och att, med kommunstyrelseordförändans ord:

Jag tycker att det är olyckligt att ställa kommundel mot kommundel och skapa konflikter som inte behöver finnas. Vi är EN kommun, relativt liten till ytan och har därmed korta avstånd till det mesta. Det är naturligt att Nya Näckenbadet byggs på samma plats som den gamla Gerdau (2015, s. 2)

Men vad skedde med aktiviströrelsen för Fisksätralokaliseringens sak? Även om slaget om simhallen tycks ha varit förlorat i många år fortsatte engagemanget, om än i huvudsak i en annan form. 2017

grundade den motspänstiga fritidspolitiker tillsammans med andra aktivister ett samsällskap som skulle representera såväl Fisksättras som hela Nackas intresse i simhallsfrågan: med det symboliska namnvalet Nacka samsällskap. Omgående förvandlades emellertid denna förening till en praktisk simskola för vuxna kvinnor från i huvudsak Fisksätra (men också från hela Stockholmsregionen) – redan vid tredje simtillfället hade 70 kvinnor dykt upp (jfr. Malmqvist, 2022). Detta om något visar vilket uppdämt behov det fanns i Fisksätra att lära sig simma.

Själva frågan om nya Näckenbadets lokalisering mellan två positioner på dryga 2 kilometer från varandra kan för en utomstående framstå som en provinsial petitess även utifrån ett lokaldemokratiskt perspektiv. Men Fisksätrabors inbitna ifrågasättande av lokaliseringsbeslutet härbärgerade så mycket mer än bara själva badhuset i sig. En av de mest engagerade förklarade för mig hur hon reagerade när hon fick höra om den ursprungliga lokaliseringsplanen: ”Det blev ju så tydligt. Det blev liksom övertydligt, hur ojämnt resurserna är fördelade.” För henne var Fisksätraalternativet därför inte bara ”en helt logisk slutsats, men också en rättvisefråga.” En annan kvinna, som i lärde sig simma genom simskolan, motiverade sitt deltagande i protesten så här:

Det handlade inte bara om att få en simhall eller inte för mig. Det handlar om att vi finns. [...] Att ni måste räkna [in] oss. Det var det kampen handlade om för mig [...]. Men [Saltsjöbadsborna] vill ha simhallen där. Och de kan simma. Och alla har bilar. Och alla är simkunniga. Det är liksom

en hobby för dom. Men [då struntar man i] folk som det handlar om liv och död för att lära sig simma, ensamstående mammor som inte kan släpa hur många barn som helst med sig långt till simhallen, och betala dyra inträden, eller simskolan – ’mamma hinner inte ens, mamma ska jobba och försörja familjen.’ Jag vet bara själv!

Härigenom kan vi utläsa hur simhallskampen i Fisksätra-Saltsjöbaden fungerade som en maktkamp kring den ojämlika simkunnighetens geografi i dagens Sverige – en grumlig geografi som inte bara berör utsattheten för drunkningsdöden, utan också är förankrad i sociala geografier kring den ojämna fördelningen av resurser, tillgänglighet, och tillhörighet genom rasifieringsprocessernas raster.

Noter

1. Den korrekta termen vore nog snarare ”badhus” än ”simhall”, men jag har valt det senare eftersom det är detta ordval som har dominerat debatten och är närmare vardagsspråket.

Referenser

- Ahlén, A. (2015). *Simhallsutredning*. Nacka kommun, Fastighetsutvecklingsenheten. <https://docplayer.se/29605712-Simhallsutredning-pm-fastighetsutvecklingsenheten-anders-ahlen-1-10.html>
- Andersson, A. (2016). *Den koloniala simskolan*. Stockholm: Glänta förlag.
- André, S. (14 oktober, 2021). Tre nya områden pekas ut som utsatta av polisen. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/artikel/polisens-nya-lista-over-utsatta-omraden>
- Backvall, K. (2019). *Constructing the Suburb: Swedish Discourses of Spatial Stigmatisation* (Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen). Uppsala universitet.

- Banks, T. L. (2014). Still drowning in segregation: Limits of law in post-civil rights America. *Law & Ineq.*, 32(215), 101–141.
- Beckman, P. (16 januari, 2021). ”Skolsegregationen: ”Nu har nästan alla etniska svenskar försvunnit.” *Mitt i*. <https://www.mitti.se/ettsthlm/skolsegregationen-nu-har-nastan-alla-etniska-svenskar-forsvunnit/reptlr!M@qezNa4O7Rj2Ec5DEcJ8Q/>
- Bergvall, E. (red.) (1948). *Boken om simning*. Stockholm: Svenska simförbundet & Riksföreningen för simningens främjande.
- Björck, H. (2008). *Folkhemsbyggare*. Stockholm: Atlantis.
- Björklund, J. & Sabuni, N. (30 maj, 2009). ”Slut med befrielse från skolans sexundervisning.” *Dagens Nyheter*.
- Bäckman, H. (8 september, 2015). Badhusfrågan både splittrar och enar. *Nacka Värmdö Posten*.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (7 oktober, 2020). Unintentional Drowning: Get the Facts. <https://www.cdc.gov/homeandrecreational-safety/water-safety/water-injuries-factsheet.html>
- Dahlberg, M. (10 mars, 2021). Fyrbarnspappan: ”Flyr problemen istället för att försöka lösa dem” *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/min-dotter-undrar-varfor-finns-det-sa-fa-svenska-barn-i-var-klass>
- Duncan, J. S. & Duncan, N. G. (2001). The aestheticization of the politics of landscape preservation. *Annals of the association of American geographers*, 91(2), 387–409.
- Fahlman, L. (1996). *AB Nackahem 1938–1996*. Nacka.
- Fastighetsvärlden (4 november, 2014). Nacka säljer fastigheter för 1,8 mdr till Rikshem.
- Fastighetsvärlden (27 april, 2018). Tagehus drar sig ur badhus i Nacka.
- Fiskzätra – en blogg om Fisksätra (13 juni, 2015). Simhall i Fisksätra eller Saltsjöbaden – urvattnat eller glödhett? [blogg] <http://fiskzatra.se/simhall/saltsjobaden-fisksatra/>
- Gerdau, M. (2021). Interpellationssvar KFKS 2021/197: Svar på interpellation av YuSie Rundkvist Chou (NL) om Näckenbadet. Nacka Kommun. https://handlingar.nacka.se/handlingar/Kommunfullmaktige/2021/2021-03-15/07_Interpellation_Näckenbadet/07b_Svar_Interpellation_NL_Näckenbadet.pdf
- Grändeby, G. (1 juni, 2015). Ny simhall vid Myrsjö IP. *Nacka Värmdö Posten*.
- Hansson, E. (10 juli, 2022). Orimliga krav på elevers simkunnighet – utan rätt förutsättningar. *Göteborgs-Posten*.
- Hjertén, L. (1 juni, 2021). Åtalas för mord på sin hustru – kvinnan en av elva som mördades ifjol. *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/agWbnzL/atalas-for-mord-pa-sin-hustru-kvinnan-en-av-elva-som-mordades-ifjol>
- Irwin, C., Irwin, R., Martin, N. and Ross, S. (2010). Constraints Impacting Minority Swimming Participation: PHASE II. <https://readthinkwriteteteach.files.wordpress.com/2012/07/2010-swim-report-usa-swimming-5-26-10.pdf>
- Johansson, E. (2011). I Sverige simmar vi tillsammans: Simkunnighetens etnografi. I: Tolvhed, H. & Cardell, D. (red.). *Kulturstudier, kropp och idrott: Perspektiv på fenomen i gränslandet mellan natur och kultur*. Malmö: idrottsforum.org.
- af Kleen, B. (2010). *Jorden de ärvde*. Stockholm: Mån-pocket.
- Kristenssen, J. (2 oktober, 2021). Översvämning ett hot mot badet. *Mitt i*.
- mackakommun (15 januari, 2017). [kontoinlägg]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/BPR5mD3AWiW/>
- Malmqvist, M. (29 juni, 2022). ”Många tycker av religiösa skäl att simhallen är jobbig.” *Dagens Nyheter*.
- Mels, T. & Mitchell, D. (2013). Landscape and justice. I: N. Johnson, R. Schein, & J. Winders (red), *The Wiley-Blackwell Companion to Cultural Geography* (s. 209–224). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

- Molina, I. (1997). *Stadens rasifiering: Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. (Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet).
- Molina, I. (2005). Rasifiering: Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige. I: P. de los Reyes & M. Kamali (red.) *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar, 95–112.
- Nacka kommun (2013). Detaljplaneprogram Fisksätra: Antagandehandling april 2013.
- Nacka kommun (2016). Utvecklad strukturplan för Nacka stad – Uppdaterad november 2016. <https://www.nacka.se/globalassets/stadsutveckling-trafik/dokument/utvecklad-strukturplan-2016.pdf>
- Pan, E. (27 oktober, 2020). Sprickan i Saltsjöbaden: ”Som ett helt annat land”. *Expressen*. <https://www.expressen.se/dinapengar/sprickan-i-saltsjobaden-som-ett-helt-annat-land/>
- Radiofynd (12 juni, 2012). Simborgarmärket (1935). [radio]. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/artikel/5147866>
- Rundkvist Chou, Y-S. & Baksi, K. (28 augusti, 2015). Ny simhall gör mer nytta i Fiskis än Saltis! *Dagens Arena*.
- SCB (Statistiska centralbyrån). (2019). Statistiska tätorter 2018: Antal, befolkning och arealer. https://www.scb.se/contentassets/745b357fd3b74ffd934fc4004ce5cf62/mi0810_2018a01_sm_mi38sm1901.pdf
- SCB (2021a). Inkomster för personer i Sverige. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/inkomster-for-personer/>
- SCB (2021b). Statistiska tätorter 2018: Antal, befolkning och arealer (Excel). <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter/pong/tabell-och-diagram/statistiska-tatorter-2018-befolkning-landareal-befolkningstathet-per-tatort/>
- SCB. (u.å.). SCB, bakgrundskarta © Lantmäteriet Geodatasamverkan. <https://geodata.scb.se/reginawebmap/main/webapp/>
- Styrelsen SIF Simning (5 september, 2015). Simhallsfrågan-Mail till politiker. [blogg] <https://www.saltsjobadensif.se/simning/2015-09/377-simhallsfragan-mail-till-politiker/>
- Suhonen, D., Therborn, G. & Weithz, J. (2021). *Klass i Sverige: ojämlikheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Stockholm: Arkiv förlag.
- Tenfält, T. (18 februari, 2021). Kommunernas badhusnota: 40 miljarder. *Dagens Samhälle*.
- Tham, A. & Madsen, I. (2015). Vad är Fisksätra?: vardagsliv maktperspektiv rörelser. *Fisksätra Museum*. <https://www.fisksatramuseum.se/fisksätra-museum-rapport>
- Thörn, C. (2020). ”We’re Not Moving”: Solidarity and Collective Housing Struggle in a Changing Sweden. I: J. Kruse & J. N. DeSena (red), *Gentrification around the World, Volume I* (s. 175-195). Cham: Palgrave Macmillan.
- Trus, H. (4 september, 2021). Elitskolan öppnar i orten: ”Ett slag i ansiktet”. *Expressen*. <https://www.expressen.se/nyheter/elitskolan-oppnar-i-orten-ett-slag-i-ansiktet/>
- WHO (World Health Organization). (2014). Global report on drowning: preventing a leading killer. <https://www.who.int/publications/i/item/global-report-on-drowning-preventing-a-leading-killer>
- WHO (27 april, 2021). Drowning. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drowning>
- Widgren, M. (21 oktober, 2017). Nacka hemlighöll professionell lokaliseringsanalys. [blogg]. *Mats Widgren*. <http://widgren.blogspot.com/2017/10/nacka-hemligholl-professionell.html>
- Widgren, M. (26 februari, 2022). Mer om befolkningstäthet i Stockholmsområdet. [blogg]. *Mats Wigren*. <http://widgren.blogspot.com/2022/02/mer-om-befolkningstathet-i.html>

Erik Hansson, Instituttt för geografi, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
E-post: erik.o.hansson@gmail.com